د کابل پوهنتون د ټولنیزو علومو علمي-څېړنیزه مجله
مجله علمی-تحقیقی علوم اجتماعی پوهنتون کابل
Journal of Social Sciences
Kabul University
e-ISSN: 3078-557X
P-ISSN: 3078-5561

The Role of E-Government on Employee Transparency at the Ministry of Higher Education

Abdultawab Qayomi[1], Zubair Azimi [2], Sayed Nematullah Hashimi [3]

[1]Department of Development Management, Faculty Public Policy and Administration, Kabul University, Kabul, Afghanistan

[2,3]Department of Policy, Public Policy and Administration, Kabul University, Kabul, Afghanistan

Email: abdultawabqayomi@gmail.com

Article History

Recevied:
May 16, 2026

Accepted:
September 19, 2026

Published:
September 22, 2026

Abstract

This study was conducted to examine the role of e-government in promoting the transparency of employees' activities at the Ministry of Higher Education of Afghanistan. Given the importance of transparency in improving administrative performance and achieving good governance, the study examined the effect of e-government on organizational transparency, the free flow of information, and clarity of duties. The study was applied in terms of purpose and employed a cross-sectional survey design. The statistical population consisted of 600 administrative employees of the Ministry of Higher Education, of whom 234 were selected through non-probability convenience sampling. Data were collected using the standardized e-government questionnaire developed by Nulhusna et al. (2017), which includes three dimensions—government-to-government, government-to-citizen, and government-to-employee—and 14 items. The organizational transparency questionnaire developed by Koppell (2005), consisting of two dimensions—free flow of information and clarity of organizational duties—and 7 items, was also used. Data were analyzed using Pearson's correlation coefficient and linear regression. The findings showed that e-government has a positive and statistically significant effect on organizational transparency, the free flow of information, and clarity of organizational duties. The results indicate that e-government can contribute to improving administrative transparency and accountability.

Keywords

E-Government; Organizational Transparency; Free Flow of Information; Clarity of Organizational Duties; Administrative Accountability

Qayomi, A., Azimi , Z., & Hashimi , S. N. (2026). The Role of E-Government on Employee Transparency at the Ministry of Higher Education. *Journal of Social Sciences - Kabul University*, *9*(2), 259–278. https://doi.org/10.62810/jss.v9i2.507

دکابل پوهنتون د ټولنیزو علومو علمي-څېړنیزه مجله
مجله علمی-تحقیقی علوم اجتماعی پوهنتون کابل
Journal of Social Sciences
Kabul University
e-ISSN: 3078-557X
P-ISSN: 3078-5561

نقش دولت الکترونیک در شفافیت فعالیت‌های سازمانی کارکنان وزارت تحصیلات عالی

عبدالتواب قیومی[1]، زبیرعظیمی[2] و سیدنعمت‌الله هاشمی[3]

[1]پوهنځی اداره و پالیسی عامه، دیپارتمنت مدیریت توسعه، پوهنتون کابل، کابل، افغانستان
[2،3] استاد در پوهنځی اداره و پالیسی عامه، دیپارتمنت پالیسی عامه، پوهنتون کابل، کابل، افغانستان
ایمیل: abdultawabqayomi@gmail.com

تاریخچه

تاریخ دریافت:
۲۶ ثور ۱۴۰۵

تاریخ پذیریش:
۲۸ سنبله ۱۴۰۵

تاریخ نشر:
۳۱ سنبله ۱۴۰۵

چکیده

این تحقیق با هدف بررسی نقش دولت الکترونیک بر شفافیت فعالیت‌های کارکنان در وزارت تحصیلات عالی افغانستان انجام شده است. با توجه به اهمیت شفافیت در بهبود عملکرد اداری و تحقق حکومتداری سالم، این تحقیق تلاش نموده است تأثیر دولت الکترونیک را بر شفافیت سازمانی، جریان آزاد اطلاعات و وضوح وظایف در سازمان‌های عمومی بررسی نماید. تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، پیمایشی مقطعی بوده است. جامعه آماری تحقیق شامل ۶۰۰ کارمند اداری وزارت تحصیلات عالی بوده که ۲۳۴ نفر به روش نمونه‌گیری غیراحتمالی از نوع در دسترس به عنوان نمونه انتخاب گردیده‌اند. داده‌ها از طریق پرسشنامه استاندارد دولت الکترونیک (Nulhusna et al., 2017) که دارای سه بُعد «دولت به دولت»، «دولت به شهروند» و «دولت به کارمندان» و شامل ۱۴ گویه است، و پرسشنامه شفافیت سازمانی (Koppell, 2005) که شامل دو بُعد جریان آزاد اطلاعات و وضوح وظایف سازمانی و دارای ۷ گویه است، جمع‌آوری گردید. داده‌های گردآوری‌شده با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌های تحقیق نشان داد که دولت الکترونیک بر شفافیت سازمانی، جریان آزاد اطلاعات و وضوح وظایف سازمانی تأثیر مثبت و معنادار دارد. نتایج نشان می‌دهد که دولت الکترونیک می‌تواند زمینه بهبود شفافیت و پاسخ‌گویی اداری را فراهم سازد.

واژه‌های کلیدی

دولت الکترونیک؛ شفافیت سازمانی؛ جریان آزاد اطلاعات؛ وضوح وظایف سازمانی؛ پاسخ‌گویی اداری

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله ربّ العالمین، والصلاة والسلام علی سیّد المرسلین، وعلی آله وأصحابه أجمعین. أما بعد:

یکی از مفاهیمی که به‌تازگی و به‌طور گسترده در جوامع مختلف مورد توجه قرار گرفته، مفهوم دولت الکترونیک است. دولت الکترونیک، دولتی بدون دیوار و ساختمان و دارای سازمان‌های مجازی است که خدمات دولتی را به‌موقع در اختیار شهروندان قرار می‌دهد. ایجاد دولت الکترونیک افزون بر کاهش هزینه‌های دولتی و دریافت اطلاعات توسط مردم باعث کاهش فساد اداری، شفافیت امور، افزایش پاسخ‌گویی کارکنان و دائمی شدن بهبود در روندها و فرآیندها و درنتیجه، ارتقای سلامت نظام اداری می‌شود. برای همین، دولت‌های مختلف سعی کرده‌اند موانع پیش‌روی استقرار دولت الکترونیک را بردارند و گرایش خود به‌سوی ایجاد محیط دیجیتالی را فراهم‌کنند(فرهاد نژادی، ۱۳۸۵).

در واقع دولت الکترونیک فرصتی برای پل‌زدن بر روی شکاف بین دولت و ملت (شهروندان) است که فرصت مشارکت در فرایندهای تصمیم‌گیری را برای شهروندان مهیا می‌سازد. به عبارتی دیگر، دولت الکترونیک از این طریق می‌تواند باعث افزایش مشارکت و دخالت مستقیم شهروندان در تصمیم‌گیری‌های عمومی شود. هم‌چنین باعث افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی دولت‌ها و در نتیجه رضایت‌مندی بیشتر ملت از اثرات و سایر کارکردهای مثبت دولت الکترونیک می‌شود (کابا و همکاران، ۲۰۰۵، به نقل از نرسیان و قربانی، ۲۰۲۳)[1].

برعلاوه، یکی از مهم‌ترین مسائل در ارتباط میان دولت و مردم، شفافیت دولت است (شاهکوه و همکاران، ۲۰۰۸)[2]. مطالعات انجام شده در اغلب نقاط جهان گواه اینست که همواره آن دسته از کشورهایی که در زمینه دولت الکترونیک سرمایه گذاری کرده‌اند، پیشرفت‌های مهمی در راستای افزایش شفافیت و کاهش فساد داشته‌اند(اندرسون، ۲۰۰۷)[3].

شفافیت ، دولت الکترونیک با ارائه اطلاعات عمومی، ایجاد ابزارهای نظارتی دیجیتال و اتوماسیون اداری، امکان افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی سازمانی را فراهم می‌کند. این فرایند موجب کاهش فساد اداری و ارتقای اعتماد عمومی نسبت به عملکرد نهادهای دولتی می‌شود.

[1] Caba et.al, 2005, as cited in Naresian & Ghorbain, 2023
[2] Shahkooh et.al, 2008
[3] Anderson, 2007

با وجود تلاش‌های گسترده برای پیاده‌سازی دولت الکترونیک در افغانستان، شواهد نشان می‌دهد که بسیاری از نهادهای دولتی هنوز در مراحل ابتدایی این تحول قرار دارند. که وزارت تحصیلات عالی نیز، با آن‌که برخی از خدمات مانند ثبت‌نام آنلاین برای محصلین برنامه‌های فوق لیسانس، اطلاع‌رسانی دیجیتالی از طریق وبسایت وزارت تحصیلات عالی، Afghan X ، حاضری الکترونیک، ایجاد سیستم HEMIS ، و تبادل اطلاعات میان ادارات راه‌اندازی شده است، اما هنوز چالش‌هایی در زمینه شفافیت در تصمیم‌گیری‌ها پاسخ‌گویی کارمندان، و اعتماد عمومی نسبت به نظام اداری وجود دارد. در عین حال، نبود انسجام کامل در روندهای دیجیتالی و کمبود هماهنگی میان واحدهای مختلف، گاه موجب کندی در ارائه خدمات و دشواری در دسترسی به اطلاعات می‌گردد. این وضعیت ضرورت بررسی دقیق‌تر میزان تأثیر دولت الکترونیک بر بهبود روندهای کاری، تسهیل ارتباطات درون‌سازمانی و افزایش اعتماد اداری را برجسته می‌سازد.

با این‌حال، در افغانستان به‌ویژه در وزارت تحصیلات عالی، تحقیقات علمی اندکی در زمینه تأثیر دولت الکترونیک بر شفافیت کارمندان انجام شده‌است. که این خلأ تحقیقی، ضرورت بررسی دقیق‌تر این پدیده را برجسته می‌سازد.

بنابراین، اگر دولت الکترونیک به‌درستی اجرا نگردد، نه‌تنها به کاهش فساد و افزایش شفافیت منجر نمی‌شود، بلکه ممکن است به سردرگمی اداری و بی‌اعتمادی عمومی بینجامد. از این‌رو، انجام تحقیقی علمی برای سنجش نقش دولت الکترونیک بر شفافیت کارمندان وزارت تحصیلات عالی، ضرورتی اساسی به‌نظر می‌رسد. بناء، این پرسش مطرح می‌شود که دولت الکترونیک چه نقشی در ارتقای شفافیت کارمندان وزارت تحصیلات عالی افغانستان دارد؟

در عصر حاضر، فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) به‌عنوان یکی از عناصر کلیدی تحول در نظام‌های اداری و مدیریتی شناخته می‌شود. کشورهای مختلف با بهره‌گیری از دولت الکترونیک توانسته‌اند ساختارهای سنتی و پیچیده‌ی اداری را به نظام‌های کارآمدتر، شفاف‌تر و پاسخگوتر تبدیل نمایند. در چنین شرایطی، دولت الکترونیک نه‌تنها ابزاری برای تسهیل خدمات دولتی است، بلکه به عنوان یک راهبرد توسعه‌ای برای ارتقای اعتماد عمومی، افزایش رضایت شهروندان و بهبود عملکرد اداری محسوب می‌شود.

در افغانستان نیز، پس از سال‌ها تلاش برای نوسازی ساختار اداری، پیاده‌سازی برنامه‌های دولت الکترونیک در نهادهای مختلف آغاز گردیده است. وزارت تحصیلات عالی از جمله نهادهایی است که در سال‌های اخیر گام‌هایی در جهت دیجیتالی‌سازی خدمات و بهبود نظام مدیریتی خود برداشته

است. با این حال، سطح استفاده و میزان تأثیر این اقدامات بر ارتقای شفافیت هنوز به‌صورت دقیق بررسی نشده است. بررسی علمی این موضوع می‌تواند به شناسایی نقاط قوت و ضعف موجود کمک کند و مسیر توسعه و بهینه‌سازی خدمات الکترونیکی را هموار سازد. از منظر علمی، این تحقیق به پر کردن خلأ تحقیقی در حوزهٔ نقش دولت الکترونیک بر شفافیت در نظام اداری این وزارت کمک می‌کند. تاکنون مطالعات محدودی در این زمینه، به‌ویژه در چارچوب وزارت تحصیلات عالی، انجام شده‌است. بنابراین، یافته‌های این تحقیق می‌تواند مبنای نظری و عملی مهمی برای پالیسی سازان ، مدیران اداری و محققان حوزهٔ حکومت‌داری الکترونیک فراهم آورد.

از منظر عملی نیز، نتایج این تحقیق می‌تواند برای بهبود روند تصمیم‌گیری‌ها، تسریع ارائه خدمات، افزایش هماهنگی میان واحدهای مختلف وزارت و تقویت ارتباط میان دولت و شهروندان مورد استفاده قرار گیرد. علاوه برآن، بررسی تأثیر دولت الکترونیک بر شفافیت می‌تواند زمینه‌ساز تدوین سیاست‌های مؤثرتر در راستای توسعه نظام اداری کارآمد و اعتمادساز در کشور گردد. در سطح کلان، این تحقیق می‌تواند در جهت ارتقای ظرفیت نهادهای دولتی برای استفاده بهینه از فناوری‌های نوین نقش مؤثری ایفا کند. نتایج آن می‌تواند الگویی برای سایر وزارت‌خانه‌ها و ادارات دولتی باشد تا با بهره‌گیری از تجارب موفق وزارت تحصیلات عالی، راهبردهای مناسب‌تری برای پیاده‌سازی دولت الکترونیک تدوین نمایند. هم‌چنین این مطالعه می‌تواند زمینه‌ساز افزایش فرهنگ استفاده از خدمات دیجیتال در میان شهروندان و کارمندان دولتی شده و به تحقق تدریجی اهداف توسعه پایدار در کشور کمک نماید.

به‌طور کلی، ضرورت انجام این تحقیق از آن‌جا ناشی می‌شود که دولت الکترونیک به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای اصلاح اداری، در صورت اجرای صحیح، می‌تواند نقش اساسی در ارتقای کیفیت خدمات، افزایش اعتماد عمومی و تحقق اصول حکومت‌داری خوب در افغانستان ایفا نماید. از این‌رو، مطالعه دقیق نقش آن در وزارت تحصیلات عالی نه‌تنها برای این نهاد، بلکه برای سایر ادارات دولتی نیز الگوی مفیدی فراهم خواهد آورد.

با توجه به خلأهای موجود در مطالعات داخلی، این تحقیق با هدف بررسی نقش دولت الکترونیک بر شفافیت کارکنان در وزارت تحصیلات عالی افغانستان طی سال‌های ۱۳۹۴–۱۴۰۴ انجام می‌شود.

پیشینه تحقیق

در هر تحقیق، بررسی مطالعات پیشین امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. بر این اساس، تحقیق‌های مرتبط با موضوع تحقیق حاضر مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

انور و همکاران (۲۰۱٦) در تحقیقی تحت عنوان «بررسی خدمات دولت الکترونیک از دیدگاه رضایت‌مندی شهروندان؛ مطالعه موردی افغانستان» با استفاده از روش کیفی و نمونه‌گیری هدفمند از ۱۸۰ شهروند و ١٤ متخصص در شهرهای کابل، پکتیا و خوست انجام شد. نتایج نشان داد که دسترسی به خدمات دولت الکترونیک از طریق کانال‌های چندگانه، ویژگی‌های وب‌سایت، پشتیبانی زبانی، فرآیندهای خودکار اداری، آگاهی از خدمات و امنیت معاملات، بر رضایت شهروندان تأثیر مثبت دارند؛ اما برخی فرضیه‌ها مانند به‌روزبودن اطلاعات و شکاف دسترسی تأیید نشدند. یافته‌ها نشان داد که توسعه زیرساخت‌های ICT می‌تواند دسترسی بهتر شهروندان به خدمات دولت الکترونیک را فراهم سازد(انور و همکاران، ۲۰۱٦).

محمد رسول معنوی (۱۳۹۸) در تحقیقی تحت عنوان «تأثیر دولت الکترونیک بر ارتقای اعتماد عمومی با نقش تعدیل‌گری شفافیت و پاسخ‌گویی» با روش کمی و تحلیل رگرسیون انجام داد. نتایج نشان داد که پاسخ‌گویی نقش تعدیل‌گر مستقیمی در رابطه میان دولت الکترونیک و اعتماد عمومی ندارد؛ اما شفافیت و پاسخ‌گویی سازمانی از دولت الکترونیک تأثیر پذیرفته و در نهایت موجب افزایش اعتماد عمومی می‌شوند.

برتوت و همکاران (۲۰۱۲) در تحقیق تحت عنوان «ترویج شفافیت و پاسخ‌گویی از طریق فناوری اطلاعات و ارتباطات، رسانه‌های اجتماعی و همکاری مشترک دولت الکترونیک» با استفاده از مرور ادبیات، تحلیل محتوا و بررسی وب‌سایت‌ها، نقش فناوری اطلاعات و رسانه‌های اجتماعی را در تقویت شفافیت دولتی بررسی کردند. یافته‌ها نشان داد که ابتکارات دولت الکترونیک می‌تواند شفافیت و همکاری میان دولت و شهروندان را تقویت کند.

الشبیل و امان (۲۰۱۸) در تحقیقی کیفی درباره نقش دولت الکترونیک در کاهش اختلالات روابط پاسخ‌گویی، با استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته دریافتند که عناصر دولت الکترونیک می‌تواند نارسایی‌ها و مشکلات موجود در پاسخ‌گویی را کاهش دهد.

شانکار ایور و رائون (۲۰۱۷) در تحقیق «شفافیت و مؤثربودن حکومت الکترونیک» با استفاده از دادههای ٤۰۰ شهروند و آزمونهای آماری، به این نتیجه رسیدند که دولت الکترونیک تأثیر معناداری بر شفافیت دارد و شفافیت در معاملات موجب اثربخشی بیشتر حکومت الکترونیک میشود.

علی خواجه محمدلو (۲۰۲۲) در تحقیقی با استفاده از مدل مارکوف-سوئیچینگ و دادههای سالهای ۲۰۰۳ تا ۲۰۲۱، تأثیر دولت الکترونیک و شفافیت بر کاهش فساد را بررسی کرد. نتایج نشان داد که دولت الکترونیک، شفافیت، پاسخگویی و دموکراسی تأثیر منفی و معناداری بر فساد دارند و با گسترش فساد، نقش دولت الکترونیک و شفافیت در کاهش آن بیشتر میشود.

لطفیان و همکاران (۲۰۲۲) در تحقیقی درباره تأثیر دولت الکترونیک بر شفافیت و سلامت نظام اداری، با استفاده از ضریب همبستگی اسپیرمن به این نتیجه رسیدند که میان توسعه دولت الکترونیک و فساد اداری رابطه منفی معنادار وجود دارد و توسعه دولت الکترونیک باعث افزایش شفافیت و کاهش فساد میشود.

حمیدرضا گلپور و همکاران (۱٤۰۱) در تحقیقی تحت عنوان «جایگاه شفافیت و پاسخگویی در مبارزه با فساد در معاملات دولتی» با روش توصیفی ـ تحلیلی نشان دادند که شفافیت، قوانین ضد فساد، آزادی رسانهها و بهروزرسانی قوانین مطابق معیارهای بینالمللی از مهمترین ابزارهای مقابله با فساد به شمار میروند.

حسن طاووسی باغسیاه (۲۰۲۲) در تحقیقی درباره نقش فناوری اطلاعات و دولت الکترونیک در کاهش فساد اداری، بیان کرد که دولت الکترونیک از طریق افزایش شفافیت، پاسخگویی، کاهش ارتباطات چهرهبهچهره و تسهیل دسترسی به اطلاعات، موجب کاهش فساد اداری میشود.

صدیقه رضائیان فردویی و همکاران (۱٤۰۰) در تحقیقی دربارۀ عوامل مؤثر بر افزایش شفافیت و پاسخگویی دولت الکترونیک در شهرداریهای تهران، به این نتیجه رسیدند که عوامل راهبردی بیشترین تأثیر را بر شفافیت و پاسخگویی دارند.

مدل مفهومی تحقیق و فرضیه‌ها

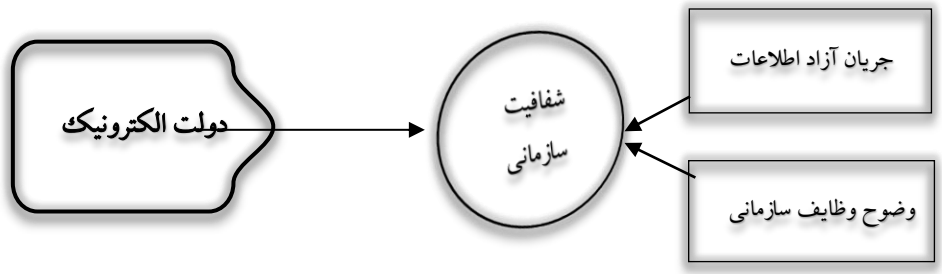

***شکل ۱**: مدل مفهومی تحقیق*

فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اصلی

به‌کارگیری دولت الکترونیک در وزارت تحصیلات عالی افغانستان بر شفافیت فعالیت‌های سازمانی این وزارت تأثیر مثبت و معناداری دارد.

فرضیه‌های فرعی:

به کارگیری دولت الکترونیک برتسهیل جریان آزاد اطلاعات در وزارت تحصیلات عالی تأثیر مثبت و معنادار دارد.

به کارگیری دولت الکترونیک بر وضوح وظایف سازمانی در وزارت تحصلات عالی تأثیر مثبت و معنادار دارد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش جمع‌آوری داده‌ها پیمایشی مقطعی بوده؛ زیرا به بررسی نقش دولت الکترونیک بر شفافیت سازمانی کارکنان وزارت تحصیلات عالی می‌پردازد. جامعه‌آماری این تحقیق شامل ۶۰۰ کارمند اداری بوده که حجم نمونه، با استفاده از فرمول کوکران با سطح اطمینان ۹۵٪ به تعداد ۲۳۴ نفر تعیین گردید. نمونه‌گیری به روش غیراحتمالی در (دسترس) انجام گردید، نمونه‌گیری غیراحتمالی در دسترس یکی از روش‌های نمونه‌گیری غیراحتمالی است که درآن محقق افرادی را به عنوان نمونه انتخاب می‌کند که دسترسی به آنان آسان‌تر، سریع‌تر و کم‌هزینه‌تر است(مک ناب، ۱۳۹۵). برای گردآوری داده‌ها، از دو پرسشنامه استاندارد مربوط به دولت الکترونیک و شفافیت سازمانی استفاده گردید. پرسشنامه دولت الکترونیک مورد استفاده در این تحقیق، برگرفته از (نولهوسنا، ساندیاهیتا، هیدایانتو و فوساوات، ۲۰۱۷)[1] بوده و بر اساس ابعاد

[1]Nulhusna, Sandhyaduhita, Hidayanto, &Phusavat, 2017

تعامل دولت با دولت، دولت با شهروندان و دولت با کارکنان طراحی شده است. این ابزار در مطالعات پیشین دارای پایایی مطلوب بوده و ضریب آلفای کرونباخ آن ۰,۸۱۰ گزارش شده است. پرسشنامه شفافیت سازمانی مورد استفاده در این تحقیق، برگرفته از (کوپل، ۲۰۰۵)[1] بوده این ابزار برای سنجش میزان شفافیت در سازمان‌ها طراحی شده و دارای پایایی مطلوب می‌باشد، به‌طوری‌که ضریب آلفای کرونباخ آن 0.815 گزارش شده است.

به‌منظور بررسی روایی صوری، پرسشنامه‌ها توسط سه تن از استادان با تجربه در بخش مدیریت و حکومتداری بازبینی گردید و اصلاحات لازم جهت شفافیت گویه‌ها، حذف ابهامات و سازگاری با محیط اداری وزارت تحصیلات عالی انجام شد. هم‌چنین، جهت سنجش پایایی پرسشنامه در تحقیق حاضر، ضریب آلفای کرونباخ مجدداً محاسبه گردید که نتایج آن در جدول ذیل ارائه شده‌است.

***جدول ۱**: میزان پایایی پرسشنامه‌های دولت الکترونیک و شفافیت سازمانی*

متغیرها	تعداد گویه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ
پرسشنامه دولت الکترونیک	١٤	۰,۹١٤
پرسشنامه شفافیت سازمانی	۷	۰,۷٦٦
جریان آزاد اطلاعات	۳	۰,۸۰۱
وضوح وظایف سازمانی	۴	۰,٦٦۰

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که ضریب آلفای کرونباخ برای هر دو متغیر و مؤلفه‌های شفافیت سازمانی در سطح قابل قبول و مطلوب قرار دارد. مقدار آلفا برای متغیر دولت الکترونیک (۰,۹١٤)، شفافیت سازمانی (۰,۷٦٦)، جریان اطلاعات آزاد (۰,۸۰۱) و برای وضوح وظایف سازمانی (۰,٦٦۰) به‌دست آمد. این مقادیر نشان‌دهنده همبستگی درونی مناسب میان گویه‌ها و پایایی قابل قبول ابزار اندازه‌گیری می‌باشد. بنابراین، پرسشنامه مورد استفاده از اعتبار لازم برای جمع‌آوری داده‌های تحقیق برخوردار است و می‌توان با اطمینان از آن در تحلیل‌های آماری استفاده نمود.

پرسشنامه دولت الکترونیک دارای ١٤ سوال و سه مؤلفه (دولت با دولت، دولت با کارکنان و دولت با شهروندان) می‌باشد؛ پرسشنامه شفافیت سازمانی دارای ۷ سوال و دو مؤلفه (جریان آزاد اطلاعات و وضوح وظایف سازمانی) می‌باشد. برای هر دوپرسشنامه از مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت استفاده شده است(۱= کاملاً موافقم، ۵= کاملاً مخالفم).

[1] Koppel, 2005

دربخش تحلیل داده‌ها، ابتدا با استفاده از آمار توصیفی (مانند میانگین و انحراف معیار)، و ویژه‌گی‌های نمونه‌آماری توصیف گردید. به‌کارگیری آمار توصیفی در تحلیل داده‌ها به‌عنوان یک ضرورت علمی انجام شد؛ زیرا پیش از اجرای آزمون‌های استنباطی، لازم است ویژه‌گی‌های اولیه داده‌ها بررسی گردد. شاخص‌هایی مانند میانگین و انحراف معیار، سطح مرکزی و میزان پراگنده‌گی پاسخ‌ها را مشخص می‌کنند و دید روشنی از و ضعیت متغیرهای تحقیق به‌دست می‌دهند. هم‌چنین آمار توصیفی امکان ارزیابی اولیه نرمال بودن داده‌ها، شناسایی مقادیر پرت و اطمینان ازصحت داده‌ها را فراهم می‌سازد که این موارد در انتخاب صحیح آزمون‌های تحلیلی بعدی نقش اساسی دارند. به‌همین دلیل، استفاده از آمار توصیفی مقدمه‌ای ضروری برای انجام تحلیل‌های استنباطی در تحقیق کمی محسوب می‌شود، سپس برای آزمون فرضیه، از آمار استنباطی شامل ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون ساده خطی استفاده گردیده است. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS-26 انجام گرفته و نورمال بودن داده‌ها در جدول ذیل ارائه گردیده است.

***جدول۲**: سنجش میزان نورمالیتی داده‌ها*

متغیرها	معتبر	Skewness	Kurtosis
دولت الکترونیک	۲۳۴	۱,۲۵۹	۳,۲۷۶
شفافیت سازمانی	۲۳۴	۰,۴۳۹	۰,۰۳۱

با توجه به اینکه حجم نمونه تحقیق بیشتر از ۲۰۰ نفر می‌باشد، استفاده از آزمون‌های نرمالیتی مبتنی بر معناداری مانندآزمون کولموگروف- اسمیرنوف[1] می‌تواند حساسیت بالایی داشته و نتایج آن در نمونه‌های بزرگ معمولاً به سمت معنادار شدن (عدم نرمال بودن) تمایل دارد(استیتمت، ۲۰۲۵)[2]. بر همین اساس و مطابق توصیه‌های آماری در تحقیقات علوم اجتماعی، بررسی نرمالیتی داده‌ها از طریق شاخص‌های چولگی (Skewness) و کشیدگی (Kurtosis) مناسب‌تر در نظر گرفته شد(تاباچینک و فیدل، ۲۰۱۷)[3].

بر اساس دیدگاه[4] (جورج و مالری، ۲۰۱۰) و هم‌چنین کلاین(2011)[5]، اگر مقادیر Skewness و Kurtosisدر بازه 2- تا +۲ قرار داشته باشند، توزیع داده‌ها در سطح قابل قبول، نرمال تلقی می‌شود.

[1] Kolmogorov–Smirno
[2] Statmate, 2025
[3] Tabachnick & Fidell, 2013
[4] George & Mallery (2010)
[5] Kline (2011)

بر اساس نتایج بهدست آمده، مقدار Skewness در متغیر دولت الکترونیک در محدوده قابل قبول (-۲ تا +۲) قرار داشته و نشاندهنده توزیع نسبتاً متقارن دادهها میباشد. با این حال، مقدار Kurtosis در این متغیر (۳,۲۷۶) از محدوده استاندارد خارج بوده و نشاندهنده کشیدگی بیشتر از حد نرمال است. در مقابل، متغیر شفافیت سازمانی هم از نظر Skewness و هم از نظر Kurtosis در محدوده قابل قبول قرار داشته و توزیع آن نرمال ارزیابی میشود.

با وجود عدم نرمال بودن کامل در یکی از شاخصهای متغیر دولت الکترونیک، در ادبیات علوم اجتماعی تأکید شده است که در نمونههای بزرگ (بیش از ۲۰۰ مشاهده)، به استناد قضیه حد مرکزی[1]، دادهها به سمت توزیع نرمال میل کرده و میتوان تحلیلهای پارامتریک را با اطمینان انجام داد(هیر و همکاران، ۲۰۱۰)[2].

دراین تحقیق برای تجزیهوتحلیل دادههای جمعآوریشده ابتدا در سطح توصیفی با استفاده از شاخصهای آماری نرم افزار SPSS-26 به توصیف و تلخیص ویژهگیهای جمعیت شناختی افراد نمونه در تحقیق شامل میزان تحصیلات، سن و تجربه کاری پرداخته میشود و سپس در سطح استنباطی برای بررسی صحتوسقم فرضیه و روابط بین متغیرهای تحقیق از نرم افزار SPSS-26 استفاده شدهاست. .

یافتههای توصیفی دادهها

در این تحقیق حاضر، ویژهگیهای جمعیتی افراد نمونه آماری از نظر سن، سطح تحصیلات و سابقه کاری مورد بررسی قرار گرفتهاست که در اینجا به تشریح آنها میپردازیم.

جدول ۳: *خصوصیات جمعیت شناختی*

متغیر	مشخصات	فراوانی	فیصدی
سن	۱۸-۲۵	۲۷	۱۱,۵
	۲۶-۳۶	۱۵۱	۶۴,۵
	۳۷-۴۵	۳۶	۱۵,۴
	۴۶-۶۵	۲۰	۸,۵
	مجموع	**۲۳۴**	**۱۰۰**
	بلکوریا	۱۰	۴,۳
	لیسانس	۱۲۸	۵۴,۷

[1] Central Limit Theorem
[2] Hair et al., 2010

تحصیلات	ماستر	۸۶	۳۶,۸
	دوکتور	۱۰	۴,۳
	مجموع	**۲۳۴**	**۱۰۰**
تجربه کاری	کمتر از یکسال	۶	۲,۶
	۱-۵ سال	۱۳۰	۵۵,۶
	۶-۱۰ سال	۴۴	۱۸,۸
	بیشتر از ۱۰ سال	۵۴	۲۳,۱
	مجموع	**۲۳۴**	**۱۰۰**

به اساس جدول فوق، سن حدود ۱۱,۵ درصد پاسخ‌دهندگان بین (۱۸-۲۵) سال، ۶۴,۵ درصد بین (۲۶-۳۶) سال، ۱۵,۴ درصد بین (۳۷-۴۵) سال، و ۸,۵ درصد بین (۴۶-۶۵) سال قرار داشته که از میان آن‌ها بیشترین افراد دارای رده‌ای سنی بین (۲۶-۳۶) سال و کم‌ترین آن‌ها بین (۴۶-۶۵) سال قرار داشته‌اند. سطح تحصیلات پاسخ‌دهندگان نشان می‌دهد که بیشتر پاسخ‌دهندگان دارای سند تحصیلی لیسانس (۵۴,۷) درصد هستند و کم‌ترین پاسخ‌دهندگان دارای سند تحصیلی بکلوریا (۴,۳) درصد و سند تحصیلی دوکتورا (۴,۳) درصد می‌باشند.

براساس نتایج، بیشترین تعداد افراد دارای سابقه کاری ۱-۵ سال (۵۵,۶) درصد بوده‌اند، درحالی که کم‌ترین تعداد مربوط به افراد با سابقه کم‌تر از یکسال (۲,۶) درصد است.

یافته‌های استنباطی

آمار استنباطی به‌منظور ویژه‌گی‌های موجود در جامعه‌آماری که بر اساس سنجش نمونه‌های آماری صورت می‌گیرد، مورد استفاده قرار می‌گیرد(مک ناب، ۱۳۹۵).

جدول ۴: *ضریب همبستگی پیرسون بین دولت الکترونیک و شفافیت سازمانی*

متغیرها	دولت الکترونیک	شفافیت سازمانی	سطح معناداری(sig)
دولت الکترونیک	۱	۰,۶۲۶**	_
شفافیت سازمانی	۰,۶۲۶**	۱	۰,۰۰۰

نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که میان متغیر دولت الکترونیک و شفافیت سازمانی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. مقدار ضریب همبستگی پیرسون برابر با ۰,۶۲۶ به دست آمده است که بیانگر وجود رابطه نسبتاً قوی و مستقیم میان دو متغیر می‌باشد. این بدان معناست که با افزایش میزان تطبیق و استفاده از دولت الکترونیک، سطح شفافیت سازمانی نیز افزایش می‌یابد.

همچنین مقدار سطح معناداری (Sig = 0.000) کمتر از ۰,۰۵ بوده، بنابراین این رابطه از لحاظ آماری معنادار است.

فرضیه اصلی

به‌کارگیری دولت الکترونیک در وزارت تحصیلات عالی افغانستان بر شفافیت فعالیت‌های سازمانی این وزارت تأثیر مثبت و معناداری دارد.

جدول۵: *نتایج رگرسیون خطی تأثیر دولت الکترونیک بر شفافیت سازمانی*

متغیر	ضریب رگرسیون(B)	بتا(Beta)	مقدار t	سطح معنادار(sig)	R	R^2
دولت الکترونیک	۰,۳۰۹	۰,٦۲٦	۱۲,۲۲۲	۰,۰۰۰	۰,٦۲٦	0.392
مقدارثابت	6.876	_	9.307	۰,۰۰۰	_	_

متغیرمستقل: دولت الکترونیک؛ متغیر وابسته: شفافیت سازمانی

نتایج جدول(۵)، تحلیل رگرسیون خطی نشان می‌دهد که به‌کارگیری دولت الکترونیک بر شفافیت کارکنان وزارت تحصیلات عالی افغانستان تأثیر مثبت و معنادار دارد. مقدار ضریب همبستگی (R=0.626)بیانگر وجود رابطه مثبت و نسبتاً قوی میان دولت الکترونیک و شفافیت کارکنان اداری می‌باشد. هم‌چنین ضریب تعیین R^2=0.392 نشان می‌دهد که **۳۹,۲** درصد تغییرات مربوط به شفافیت فرایندهای اداری توسط متغیر دولت الکترونیک تبیین می‌شود و ٦۰,۸ درصد دیگر مربوط به عوامل خارج از مدل تحقیق است. ضریب رگرسیون استاندارد نشده (B=0.309) نشان می‌دهد که با افزایش یک واحد در به‌کارگیری دولت الکترونیک، میزان شفافیت فرایندهای اداری به اندازه **۰,۳۰۹** واحد افزایش می‌یابد. هم‌چنان مقدار بتا (Beta=0.626) بیانگر شدت تأثیر مثبت دولت الکترونیک بر شفافیت فعالیت‌های سازمانی است.

از سوی دیگر، مقدار سطح معناداری (Sig=0.000) کمتر از ۰,۰۵ می‌باشد؛ بنابراین، این تأثیر از لحاظ آماری معنادار بوده و فر ضیهٔ تحقیق مبنی بر اینکه «به‌کارگیری دولت الکترونیک در وزارت تحصیلات عالی افغانستان بر شفافیت فعالیت‌های سازمانی کارکنان این وزارت تأثیر مثبت و معناداری دارد» تأیید می‌گردد.

فرضیه‌ها فرعی

- **فرضیه فرعی اول**: به کارگیری دولت الکترونیک برتسهیل جریان آزاد اطلاعات در وزارت تحصیلات عالی تأثیر مثبت و معنادار دارد.

***جدول۶**: نتایج رگرسیون خطی تأثیر دولت الکترونیک بر تسهیل جریان آزاد اطلاعات*

متغیر	ضریب رگرسیون(B)	بتا(Beta)	مقدارt	سطح معنادار(sig)	R	R^2
دولت الکترونیک	۰,۱۳۳	۰,۴۸۲	۸,۳۸۰	۰,۰۰۰	۰,۴۸۲	۰,۲۳۲
مقدارثابت	۳,۱۷۰	_	٦,٨٦۴	۰,۰۰۰	_	_

متغیرمستقل: دولت الکترونیک؛ متغیر وابسته: جریان اطلاعات آزاد

نتایج جدول (٦) نشان می‌دهد که دولت الکترونیک بر تسهیل جریان آزاد اطلاعات تأثیر مثبت و معنادار دارد. مقدار ضریب همبستگی (R=0.482) بیانگر وجود رابطه مثبت میان دولت الکترونیک و جریان آزاد اطلاعات می‌باشد. هم‌چنان ضریب تعیین R^2=0.232 نشان می‌دهد که **۲۳,۲** درصد تغییرات جریان آزاد اطلاعات توسط دولت الکترونیک تبیین می‌شود.

همچنین مقدار ضریب تعیین استاندارد نشده (B=0.133) نشان می‌دهد که با افزایش یک واحد در دولت الکترونیک، جریان آزاد اطلاعات به اندازه **۰,۱۳۳** واحد افزایش می‌یابد. از سوی دیگر، سطح معناداری (Sig=0.000) کمتر از ۰,۰۵ بوده، بنابراین فرضیه فرعی اول تأیید می‌گردد و می‌توان گفت دولت الکترونیک نقش مؤثری در تقویت جریان آزاد اطلاعات دارد.

- **فرضیه فرعی دوم**: به کارگیری دولت الکترونیک بر وضوح وظایف سازمانی در وزارت تحصلات عالی تأثیر مثبت و معنادار دارد.

***جدول۷**: نتایج رگرسیون خطی تأثیر دولت الکترونیک بر وضوح وظایف سازمانی*

متغیر	ضریب رگرسیون(B)	بتا(Beta)	مقدارt	سطح معنادار(sig)	R	R^2
دولت الکترونیک	۰,۱۸۷	۰,۵۹۹	۱۱,۳۹۰	۰,۰۰۰	۰,۵۹۹	۰,۳۵٦
مقدارثابت	۳,۳۹۴	_	۷,۰۸۴	۰,۰۰۰	_	_

متغیرمستقل: دولت الکترونیک؛ متغیر وابسته: وضوح وظایف سازمانی

یافته‌های مندرج در جدول (۷) نشان می‌دهد که به کارگیری دولت الکترونیک بر وضوح وظایف سازمانی در وزارت تحصیلات عالی افغانستان تأثیر مثبت و معناداری دارد. مقدار ضریب همبستگی (R = 0.599)نشان‌دهنده وجود یک رابطه مستقیم و نسبتاً قوی میان توسعه دولت الکترونیک و شفاف‌سازی تکالیف اداری است. همچنین، ضریب تعیین (R^2 = 0.359) (R^2 = 0.359) تبیین می‌کند که **۳۵.۹** درصد از کل تغییرات متغیر وضوح وظایف سازمانی، توسط متغیر دولت الکترونیک پیش‌بینی و تبیین می‌شود.

افزون بر این، مقدار ضریب رگرسیون استاندارد نشده (B = 0.187) بیانگر آن است که به ازای افزایش یک واحد در شاخص‌های دولت الکترونیک، میزان وضوح وظایف سازمانی به اندازه ۰.۱۸۷ واحد بهبود می‌یابد. با توجه به اینکه آزمون (t) برای متغیر مستقل با مقدار ۱۱.۳۹۰ در سطح خطای کمتر از ۰.۰۵ (Sig = 0.000 < 0.05) معنادار ارزیابی شده است، فرض صفر (H_0) رد و فرضیه فرعی تحقیق تایید می‌گردد. این امر گویای نقش زیربنایی دولت الکترونیک بر شفافیت فعالیت‌های سازمانی است.

بحث و مناقشه

نتایج فرضیه اصلی تحقیق نشان داد که دولت الکترونیک بر شفافیت فعالیت‌های سازمانی در وزارت تحصیلات عالی افغانستان تأثیر مثبت و معنادار دارد. این یافته بیانگر آن است که استفاده از سیستم‌های الکترونیکی و فناوری‌های معلوماتی می‌تواند از طریق بهبود جریان اطلاعات، کاهش ابهام در روندهای اداری و تسهیل دسترسی به معلومات، زمینه افزایش شفافیت سازمانی را فراهم سازد. به عبارت دیگر، هرچه سطح استفاده از دولت الکترونیک در سازمان‌های دولتی افزایش یابد، میزان شفافیت و و ضاحت در فعالیت‌های سازمانی نیز بهبود می‌یابد. این نتیجه با یافته‌های تحقیق معنوی (۱۳۹۸) همخوانی دارد؛ زیرا وی نیز به این نتیجه رسیده بود که دولت الکترونیک نقش مهمی در ارتقای شفافیت سازمانی و افزایش اعتماد عمومی دارد. همچنان نتایج این تحقیق با یافته‌های برتوت و همکاران (۲۰۱۱) و شانکار ایور و رائون (۲۰۱۷) مطابقت دارد؛ زیرا آنان نیز دولت الکترونیک را به عنوان ابزاری مؤثر در تقویت شفافیت و بهبود پاسخ‌گویی اداری معرفی کرده‌اند.

در رابطه با فر ضیه فرعی اول، نتایج تحقیق نشان داد که دولت الکترونیک تأثیر مثبت و معناداری بر تسهیل جریان آزاد اطلاعات دارد. این یافته بیانگر آن است که استفاده از فناوری‌های الکترونیکی می‌تواند دسترسی به اطلاعات را برای کارکنان و ذی‌نفعان آسان‌تر ساخته و سرعت انتقال معلومات را افزایش دهد. در نتیجه، اطلاعات در سازمان‌ها به شکل سریع‌تر، دقیق‌تر و شفاف‌تر در دسترس قرار می‌گیرد. این یافته با نتایج تحقیق انور و همکاران (۲۰۱۶) همسو می‌باشد؛ زیرا آنان نیز تأکید کرده‌اند که استفاده از کانال‌های الکترونیکی و خدمات دیجیتالی باعث بهبود دسترسی به اطلاعات و افزایش شفافیت در بخش‌های دولتی می‌گردد. همچنان نتایج تحقیق حسن طاووسی باغسیاه (۲۰۲۲) نیز این یافته را تأیید می‌کند؛ زیرا وی بیان کرده است که دولت الکترونیک از طریق گسترش دسترسی به اطلاعات و کاهش موانع ارتباطی، زمینه بهبود عملکرد اداری و کاهش فساد را فراهم می‌سازد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که دولت الکترونیک نقش مهمی در تقویت جریان آزاد اطلاعات در سازمان‌های دولتی دارد.

در خصوص فرضیه فرعی دوم، نتایج نشان داد که دولت الکترونیک بر وضوح وظایف سازمانی تأثیر مثبت و معنادار دارد. این یافته بیانگر آن است که به‌کارگیری سیستم‌های الکترونیکی موجب روشن‌تر شدن وظایف و مسئولیت‌های اداری، کاهش ابهام در تقسیم کار و بهبود هماهنگی میان واحدهای سازمانی می‌گردد. در چنین شرایطی، کارکنان درک دقیق‌تری از نقش‌ها و وظایف خود داشته و از تداخل وظایف جلوگیری می‌شود. این نتیجه با یافته‌های الشبیل و امان (۲۰۱۸) همخوانی دارد؛ زیرا آنان نیز نشان داده‌اند که دولت الکترونیک می‌تواند ساختارهای پیچیده اداری را ساده‌تر ساخته و مشکلات مربوط به پاسخ‌گویی و تقسیم وظایف را کاهش دهد. همچنین یافته‌های رضائیان فردویی و همکاران (۱٤۰۰) نیز این نتیجه را تأیید می‌کند؛ زیرا آنان عوامل سازمانی و فناوری را از عناصر کلیدی در افزایش شفافیت و وضاحت وظایف در دولت الکترونیک دانسته‌اند.

به‌طور کلی، نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که دولت الکترونیک از طریق دو مسیر اصلی، یعنی بهبود جریان آزاد اطلاعات و افزایش وضاحت وظایف سازمانی، نقش مؤثری در ارتقای شفافیت سازمانی ایفا می‌کند. این یافته‌ها بیانگر آن است که استفاده مؤثر از فناوری‌های معلوماتی در وزارت تحصیلات عالی افغانستان می‌تواند زمینه ایجاد یک نظام اداری شفاف، پاسخگو و کارآمد را فراهم سازد.

نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر با هدف بررسی تأثیر دولت الکترونیک بر شفافیت فعالیت‌های سازمانی کارکنان در وزارت تحصیلات عالی افغانستان انجام شد. نتایج تحقیق نشان داد که استفاده از دولت الکترونیک می‌تواند نقش مؤثری در بهبود عملکرد اداری، افزایش شفافیت و تسهیل روندهای اجرایی در نهادهای دولتی داشته باشد. گسترش استفاده از فناوری‌های معلوماتی و سیستم‌های الکترونیکی سبب می‌شود بسیاری از فعالیت‌های اداری به‌صورت دقیق‌تر، سریع‌تر و منظم‌تر انجام گردد و زمینه کاهش مشکلات سنتی اداری فراهم شود.

یافته‌های تحقیق نشان داد که استفاده از دولت الکترونیک می‌تواند موجب تسهیل دسترسی به اطلاعات و بهبود جریان اطلاعات در سازمان گردد. زمانی که اطلاعات اداری از طریق سیستم‌های دیجیتالی مدیریت شود، روند انتقال و دریافت اطلاعات سریع‌تر و شفاف‌تر شده و میزان محدودیت در دسترسی به اطلاعات کاهش می‌یابد. این موضوع نه تنها باعث افزایش شفافیت می‌شود، بلکه در بهبود ارتباطات اداری و تسریع تصمیم‌گیری‌ها نیز نقش مهمی ایفا می‌کند.

همچنان نتایج تحقیق بیانگر آن است که دولت الکترونیک می‌تواند در تعیین وا ضح وظایف و مسئولیت‌های اداری نقش مؤثری داشته باشد. استفاده از سیستم‌های الکترونیکی باعث می‌شود وظایف، صلاحیت‌ها و روندهای اجرایی به شکل وا ضح‌تر تنظیم گردد و میزان تداخل کاری و ابهام در مسئولیت‌ها کاهش یابد. این امر می‌تواند موجب افزایش نظم اداری، بهبود هماهنگی میان بخش‌ها و ارتقای سطح پاسخگویی در سازمان شود.

از سوی دیگر، توسعه دولت الکترونیک می‌تواند در کاهش بروکراسی اداری و تسریع ارائه خدمات عامه نیز تأثیرگذار باشد. موجودیت خدمات الکترونیکی سبب کاهش مراجعات حضوری، صرفه‌جویی در زمان و هزینه و افزایش سهولت در انجام امور اداری می‌گردد. این مسئله نه تنها باعث افزایش ر ضایت مراجعین می‌شود، بلکه ظرفیت اداره را در ارائه خدمات مؤثرتر و باکیفیت‌تر افزایش می‌دهد.

همچنین یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که شفافیت اداری یکی از عناصر اساسی حکومتداری خوب است و دولت الکترونیک می‌تواند به عنوان ابزاری مهم برای تحقق آن مورد استفاده قرار گیرد. هرقدر استفاده از فناوری‌های دیجیتالی در اداره‌ها بیشتر گردد، زمینه نظارت بهتر، ثبت دقیق‌تر اطلاعات و کاهش فساد اداری نیز بیشتر فراهم می‌شود. در نتیجه، دولت الکترونیک می‌تواند اعتماد شهروندان نسبت به اداره‌های دولتی را تقویت نموده و رابطه میان مردم و حکومت را بهبود بخشد.

با وجود این، تحقق کامل دولت الکترونیک نیازمند فراهم‌سازی زیرساخت‌های مناسب تخنیکی، دسترسی به اینترنت، آموزش کارمندان و ارتقای ظرفیت‌های مدیریتی می‌باشد. بدون فراهم‌شدن این شرایط، استفاده مؤثر از خدمات الکترونیکی با مشکلات و محدودیت‌هایی روبه‌رو خواهد شد. بنابراین، توجه بیشتر به سرمایه‌گذاری در بخش فناوری معلوماتی و توسعه مهارت‌های کارمندان اداری، برای موفقیت برنامه‌های دولت الکترونیک ضروری پنداشته می‌شود.

درنهایت، می‌توان گفت که دولت الکترونیک یکی از ابزارهای مهم در اصلاحات اداری و بهبود شفافیت در نهادهای دولتی افغانستان محسوب می‌شود. توسعه و گسترش خدمات الکترونیکی در وزارت تحصیلات عالی افغانستان می‌تواند زمینه ایجاد اداره‌ای پاسخگو، شفاف، منظم و کارآمد را فراهم سازد و نقش مهمی در بهبود کیفیت خدمات عامه و تحقق حکومتداری سالم ایفا نماید.

پیشنهادات

۱. وزارت تحصیلات عالی افغانستان باید در توسعه و گسترش سیستم‌های دولت الکترونیک توجه بیشتر نموده و خدمات اداری را به‌صورت تدریجی دیجیتالی سازد تا روند ارائه خدمات شفاف‌تر و سریع‌تر گردد .

۲. برای استفاده مؤثر از دولت الکترونیک، فراهم‌سازی زیرساخت‌های فناوری معلوماتی و ارتباطی، به‌ویژه اینترنت و سیستم‌های نرم‌افزاری معیاری، در اداره‌های مربوط ضروری می‌باشد .

۳. لازم است برنامه‌های آموزشی و ارتقای ظرفیت برای کارمندان اداری در زمینه استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و سیستم‌های الکترونیکی برگزار گردد تا کارمندان بتوانند از خدمات الکترونیکی به‌صورت مؤثر استفاده نمایند .

٤. وزارت تحصیلات عالی باید سیستم‌های الکترونیکی مدیریت اطلاعات را تقویت نماید تا دسترسی به اطلاعات اداری آسان‌تر شده و جریان آزاد اطلاعات در سازمان بهبود یابد .

۵. به‌منظور افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی، لازم است روندهای اداری، صلاحیت‌ها و مسئولیت‌های کاری در قالب سیستم‌های دیجیتالی به‌صورت واضح ثبت و تنظیم گردد .

٦. برای کاهش بروکراسی اداری و جلوگیری از فساد، استفاده از خدمات آنلاین و سیستم‌های الکترونیکی در بخش‌های مختلف اداری گسترش داده شود تا میزان مراجعات حضوری و روابط غیررسمی کاهش یابد.

پیشنهادات برای تحقیقات آینده

۱. پیشنهاد می‌شود محققان آینده در بررسی دولت الکترونیک، علاوه بر شفافیت اداری، متغیرهای دیگری مانند کاهش فساد اداری، رضایت شهروندان، اعتماد عمومی و کیفیت خدمات عامه را نیز مورد مطالعه قرار دهند تا ابعاد گسترده‌تر دولت الکترونیک روشن گردد .

۲. پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آینده، جامعه آماری گسترده‌تر انتخاب گردد و تحقیق در سایر وزارت‌ها و نهادهای دولتی افغانستان نیز انجام شود تا نتایج به‌دست‌آمده قابلیت مقایسه و تعمیم بیشتری داشته باشد .

۳. پیشنهاد می‌شود محققان آینده چالش‌ها و موانع تطبیق دولت الکترونیک مانند کمبود زیرساخت‌های فناوری، مشکلات دسترسی به اینترنت، سطح مهارت کارمندان و مسائل امنیت

اطلاعات را به‌صورت عمیق‌تر بررسی نمایند تا راهکارهای عملی برای توسعه مؤثر دولت الکترونیک ارائه گرد.

سپاسگزاری

نویسندگان این مقاله صمیمانه‌ترین مراتب سپاس و قدردانی خویش را از وزارت تحصیلات عالی و کارمندان اداری آن، به‌خاطر همکاری در خانه‌پری نمودن پرسشنامه‌ها، ابراز می‌دارند. هم‌چنان از جناب محترم پوهندوی دوکتورسید سمیع مظفری بابت رهنمایی‌ها وهمکاری‌های ارزشمندشان صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایند.

سهم نویسندگان در تحقیق(مقاله)

نویسنده اول مسئول جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل معلومات، تنظیم یافته‌ها و نگارش متن مقاله بوده است. نویسنده دوم در طراحی تحقیق، رهنمایی علمی، بازبینی و اصلاح نهایی مقاله سهم داشته است. نویسنده سوم در مرور ادبیات، کمک در تحلیل داده‌ها و ویرایش علمی مقاله نقش داشته است. هر سه نویسنده نسخه نهایی مقاله را مطالعه و تأیید نموده‌اند.

تضاد منافع

نویسندگان این مقاله تصدیق می‌نمایند که هیچ‌گونه تضاد منافع در انجام این تحقیق وجود ندارد.

منابع

چایجانی،ح، سارا. (۱٤۰۰). بازکاوی مفهوم پاسخگویی. کنفرانس بین المللی جهش علوم مدیریت، اقتصاد و حسابداری. لینک

رضازاده، ف، رضازاده، ا و رضازاده، س. (۱۳۹٤). شفافیت سازمانی. کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در مدیریت و مهندسی صنایع. **لینک**

رضائیان فردویی، ص، حورعلی، م، عطری نژاد، ا، و فربد، ا. (۱۴۰۰). رتبه بندی عوامل کلیدی موثر بر افزایش شفافیت و پاسخگویی دولت الکترونیک در شهرداری (مورد مطالعه: شهرداری های شهر تهران). مطالعات مدیریت دولتی ایران، ۴(۴)، ۱٦۷-۲۰۵. لینک

شریفیان، د. (۱۴۰۱). نقش دولت الکترونیک در ارتقای شفافیت و سلامت نظام اداری در ایران. همایش ملی ارتقای شفافیت. لینک

طاووسی باغسیاه، ح. (۱۴۰۱). نقش IT و دولت الکترونیک در ایجاد شفافیت و کاهش فساد اداری. همایش ملی ارتقای شفافیت. لینک

ناظمی اردکانی، م، زحمتکش، ز، و کفاش پوریزدی، م. (۱۳۹٤). حاکمیت شرکتی و پاسخگویی و شفافیت اطلاعات. همایش ملی حاکمیت شرکتی. لینک

ناظر، ز، بلالی اسکویی، آ، و کی نژاد، م. (۱۳۹٤). بازشناسی مفهوم شفافیت در معماری سنتی و معاصر ایران. همایش ملی معماری و شهرسازی بومی ایران. لینک

کمان کش، م. (۱۴۰۱). شفافیت در دولت الکترونیک با استفاده از فناوری بلاک چین. همایش ملی ارتقای شفافیت . لینک

National Development Strategy of Afghanistan, Link

World Bank. (2009). Fighting Corruption in Afghanistan. World Bank. Retrieved Sep 20, 2014, Link

Oppel, Richard A. “Corruption Undercuts Hopes for Afghan Police”, The New York Times, 08 April 2009.

The World Bank Group, e-Government Definition, Accessed on April 20, 2003, Link

Nulhusna, R., Sandhyaduhita, P. I., Hidayanto, A. N., & Phusavat, K. (2017). *The relation of e-government quality on public trust and its impact on public participation*. *Transforming Government: People, Process and Policy, 11*(3), 393–418. https://doi.org/10.1108/TG-01-2017-0004

Koppell, J. G. S. (2015). *World rule: Accountability, legitimacy, and the design of global governance*. University of Chicago Press. DOI Article

George, D., & Mallery, P. (2010). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference* (17th ed.). Pearson.

Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). Guilford Press.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Pearson.